

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В.Н.
КАРАЗІНА**

ФІЛОСОФСЬКИЙ ФАКУЛЬТЕТ

**КАФЕДРА ТЕОРЕТИЧНОЇ І ПРАКТИЧНОЇ
ФІЛОСОФІЇ
імені Й. Б. ШАДА**

**КОМПЛЕКС НАВЧАЛЬНО-
МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ФІЛОСОФІЯ»
(для студентів факультету психології)**

Харків 2024

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра теоретичної і практичної філософії імені професора Й. Б. Шада

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Декан філософського факультету

Іван КАРПЕНКО

2024 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ФІЛОСОФІЯ

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти _____ перший (бакалаврський) _____

галузь знань _____ 05 соціальні і поведінкові науки _____
(шифр і назва)

спеціальність _____ 053 психологія _____
(шифр і назва)

освітня програма _____ психологія _____
(шифр і назва)

спеціалізація _____

вид дисципліни _____ обов'язкова _____

факультет _____ психології _____

2024 / 2025 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою
філософського факультету

“ 21 ” червня 2024 року, протокол № 11

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ:

Ілля ІЛЬІН, кандидат філософських наук, старший викладач, кафедра
теоретичної і практичної філософії імені професора Й. Б. Шада

Програму схвалено на засіданні кафедри теоретичної і практичної філософії
імені професора Й.Б. Шада

Протокол від “19” червня 2024 року № 15

Завідувач кафедри теоретичної і
практичної філософії
імені професора Й.Б.Шада

Олег ПЕРЕПЕЛИЦЯ

підпис

Програму погоджено з гарантом освітньої програми

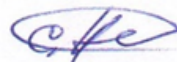
Гарант освітньої програми

Олефір Валерій Олександрович,
завідувач каф. заг. психології факультету
психології ХНУ імені В.Н. Каразіна

підпис

Програму погоджено науково-методичною комісією філософського факультету
Протокол від “19” червня 2024 року № 10

Голова науково-методичної комісії філософського факультету

Сергій ГОЛІКОВ

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Філософія» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки першого (бакалаврського) рівня (назва рівня вищої освіти)

спеціальності (напряму) 053 психологія

освітня програма Психологія

спеціалізації _____

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни

Мета навчальної дисципліни «Філософія» – надання знань про філософію як світогляд людини, сукупність поглядів на світ у цілому та ставлення людини до цього світу, розуміння онтологічних, гносеологічних, аксіологічних і соціальних проблем буття для формування в майбутнього фахівця світоглядної культури та здатності аналізу наукових, смислово-життєвих та соціальних проблем, явищ природи.

Згідно з вимогами освітньої програми навчальна дисципліна спрямована на формування програмних компетентностей:

- здатність до саморозвитку на основі рефлексії й саморегулювання;
- здатність та до обробки й аналізу інформації з різноманітних джерел;
- засвоєння наукових та культурних досягнень світової цивілізації у відношенні до різних культур, релігії, прав народів, ідей збереження миру, загальнолюдських цінностей; критично оцінювати політичні, економічні та інші події і явища.

Згідно з вимогами освітньої програми навчальна дисципліна спрямована на формування наступних програмних результатів навчання:

- розпізнавати в різних політичних, культурних, економічних явищах та подіях, складові компоненти, що несуть в собі позитивні та негативні наслідки шляхом їх аналізу в рамках загально визначених філософських концепцій розвитку суспільства;
- самостійне опрацювання наукових джерел, видобуток актуальних новітніх світових розробок, що носять теоретичний характер.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни

Вивчення дисципліни «Філософія» спрямовано на формування у здобувачів вищої освіти наступних компетентностей:

Загальні компетентності:

ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

Фахові компетентності:

СК8. Здатність організовувати та надавати психологічну допомогу (індивідуальну та групову, в т.ч. особам, які отримали психологічні травми, зокрема внаслідок війни)

СК9. Здатність здійснювати просвітницьку та психопрофілактичну роботу відповідно до запиту.

СК10. Здатність дотримуватися норм професійної етики.

СК11. Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.

1.3. Кількість кредитів – 3 кредити (денна); 3 кредити (заочна)

1.4. Загальна кількість годин – 90 годин (денна), 90 годин (заочна)

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Нормативна	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
2 -й	2-й
Семестр	
IV-й	III-IV-й
Лекції	
32 год.	10 год.
Практичні, семінарські заняття	
16 год.	6 год.
Лабораторні заняття	
0 год.	0 год.
Самостійна робота	
42 год.	74 год.
Індивідуальні завдання	
0 год.	

1.6. Заплановані результати навчання

Студенти повинні досягти таких результатів навчання:

- знати основні концепції, базові категорії, поняття філософії.
- розпізнавати в різних політичних, культурних, економічних явищах та подіях, складові компоненти, що несуть в собі позитивні та негативні наслідки шляхом їх аналізу в рамках загально визначених філософських концепцій розвитку суспільства.
- самостійно опрацьовувати наукові джерела, видобуток актуальних новітніх світових розробок, що носять теоретичний характер.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Чому вчить філософія?

Тема 1. Філософія навчає розмовляти з собою

Починаючи з Сократа та його учня Антисфена, філософія визначається як практика, яка навчає розмовляти з собою. Розмова із самим собою з'являється в давньогрецькій філософії як техніка суб'єктивності, спрямована на моральне й інтелектуальне самостановлення, розвиток мислення та служіння блага (або не-блага), тим самим випереджаючи практики християнської сповіді та психоаналітичну терапію, а також буржуазний індивідуалізм. Згодом, з XIX століття розмова із самим собою вважається, зокрема, антропологічною даністю, тим, що робить людину людиною, являючи собою внутрішній діалог з іншими, даючи змогу здійснювати самоконтроль і забезпечуючи соціалізацію. Від XX століття розмова із самим собою як техніка суб'єктивності зазнає критики, виступаючи як метафора монологічного, зарозумілого, антропоцентричного, атеїстичного, колонізаторського, модерного розуму, але все це відбувається поряд із подальшим розвитком ідей стосовно її морально-інтелектуальної користі й антропологічного характеру.

Західні філософи, починаючи з античності, зазначали, що розмова із самим собою дає змогу нав'язати собі думки про свою геніальність, перебувати в захопленому афективному стані від своєї автономії, але водночас внутрішній голос міг бути причиною депресивних самонавіювань, голосом критичних інших, які не дають мислителєві нормально жити.

Розмова із самим собою - це дивовижна практика, що в античності викликала питання до людей, які нею займалися на самоті та публічно, а згодом стала асоціюватися з божевільням і шизофренією, якщо голоси в голові здавалися реальними або виявлялися нібито відокремленими від самої людини.

Проте у ХХІ столітті випускають безліч книжок із популярної психології, які вчать відганяти від себе негативну розмову із собою, але при цьому практикувати позитивні самонавіювання й афірмації. Безумовно, такому розумінню розмови із самим собою бракує розкриття діалогічності людського існування та вказівки на соціально-політичні наслідки такої практики. Саме тому важливо звертатися до історії філософії розмови із самим собою, щоб не відтворювати маси самозакоханих, самовпевнених, індивідуалістичних особистостей, а створювати умови для розуміння себе та інших з метою творення суспільства, яке не повторить трагічних наслідків монолізму західного проекту модерну. Якщо, як казали деякі філософи, розмова із самим собою є результатом занять філософією або навіть самою філософією, то аналіз цієї практики заслуговує на першочергову увагу, а порятунок її від крайнощів стає невідкладним соціально-політичним починанням.

Тема 2. Філософствувати – значить гуляти непротоптаними шляхами (вигулювати думки)

Філософія завжди пов'язана з рухом не протоптаними шляхами, що добре позначив ще Парменід (τήνδ' ὁδόν ἧ γὰρ ἄλ' ἀνθρώπων ἐκτὸς πάτου ἐστίν), у пошуках відкриття істинного знання поза хибними думками і думками більшості. Однак ідеться не тільки про метафору, а й про буквальне переміщення в просторі, ходьбу філософа, у процесі якої виникає непротоптана думка і воля до розумної дії. У філософії ходьба функціонує у трьох формах: а) як аргумент; б) як умова філософствування; в) як стиль життя.

Як зазначала Сімона де Бовуар, ходьба - це досвід незалежності та самостійності, що дає змогу досягти самовизначення/самоподолання (трансцендування обмежень для жінки з боку культури та соціуму). Ходьба робить можливим дослухатися до своїх почуттів, думок, визначитися з пріоритетами, зробити правильний вибір, що відповідає своїй ніколи не завершій ідентичності. Ходьба є досвідом свободи, що лежить в основі мистецтва, літератури та філософії, завдяки якому освоюється і привласнюється весь світ. Втім, вона також попереджала про небезпеку ходьби для жінок. Завжди є небезпека того, що до тебе пристане чоловік, тобто, жінка виявиться об'єктом вербального та фізичного насильства. Тобто, для здобуття бажаної свободи жінці не тільки потрібно вирватися з пут звичаїв та культурних норм, а й також подолати страх щодо чоловіків, бути готовою до опору. Важливо також звернути увагу, що в ходьбі жінка набуває свободи та самостійності, робить вибір, обирає себе. Однак замість консолідації та фіксації своєї ідентичності, де Бовуар критикує ідею шлюбу (прив'язаність лише до одного чоловіка), й ширше - взагалі ідею раз й назавжди заданої ідентичності. Тобто, замість індивідуальності (нероздільність людини), з'являється дивідуальність (роздільність), якщо запозичити слово у Жиля Дельоза.

Філософські висловлювання про корисність ходьби для філософствування знайшли своє підтвердження в сучасній науці. Науковці довели, що ходьба активізує нейронну активність мозку, створює нові зв'язки між різними відділами мозку, розширює масштаб візуальної уваги, що дає змогу знаходити нові ідеї та рішення для однієї проблеми, тобто активує дивергентне мислення. Крім того, ходьба покращує настрій. Деякі дослідники зауважують, що існує безпосередній зв'язок між моторною функцією та когнітивною функцією. Розвиток мозку пов'язаний з контролем прямоходіння, а сама поява прямоходіння частково відповідальна за появу людини як виду. Прямоходіння вивільнило енергію для мозку, а також руки для праці.

Тема 3. Філософствувати – значить навчитися дружити (зі своєю головою, з іншими) та любити

Аристотель пише в «Нікомаховій етиці», що дружба визначається через добре ставлення один до одного, бажання одних благ один одному, тобто, через встановлення певної згоди. Наприклад, якщо дружно любити... ні.. давайте одним словом... філіювати... так... якщо філіювати – це значить ставити питання щодо єства, існування, даності, якщо продумувати логіку власних відношень до себе та інших, то й значить, що філіювати мудрість – значить бажати, щоб мудрість спонукала до цих запитувань? Чи як? Є три види дружби: 1) дружба за корисність (χρήσιμου) – тобто, друзі з'єднуються навколо того, що «отримують один від одного певне благо». Філіювання в цьому сенсі буде лише

споживанням знань, критикою заради критики, а мудрість буде звертатися до філософської філії тільки, щоб замислитися в деяких випадках про власну обмеженість, про власні підстави, підґрунтя, засади; 2) дружба через задоволення (ήδονήν) характеризується тим, що друзям добре один з одним, коли вони дають приємні емоції, насолоду, позитивну атмосферу чи ще щось в такому дусі. Філіювання в цьому сенсі буде лише примарою самопізнання через мудрість; ти будеш багато знати, пишатися власним багатознанням, але при цьому не будеш знати одного – себе. Можна без кінця «купатися в культурі», при цьому втопитися від марних пошуків навколо того, що потрібно шукати в собі. Така дружба скінчиться, коли друг знайде більше зовнішнє задоволення, ніж те, що ти давав йому, хоча ти думав, що у вас було щось більше, ніж зовнішнє задоволення; 3) довершена дружба, за Аристотелем, відрізняється тим, що дружать з друзями заради них самих, враховуючі їхні моральні якості, виховуючи добродішність та бажаючи її один одному. Специфікою такої дружби є одностійкість (ομόνοια) в справах вищої важливості й значущості, це є спільність стосовно державного устрою, стосовно цінностей (справедливості, блага). Гомонійальні друзі «свідомо обирають (προαίρεται) одне й те ж, і роблять (πράττει) те, що вирішили разом». Чи можна дружити із самим собою? Аристотель вважає це за можливим, вважаючи існування у нашій душі різних частин. У нас є здатність до рефлексії, тому є й можливість дружньої любові до нас самих (тільки залишається питання, якою буде ця дружба із собою: гедоністичною, утилітарною або гомонійальною?). Що робити, коли не знайшла/знайшов поки друга живого, фізично-існуючого? Можна дружити із друзями мертвими, тобто, книжками, філософами, які залишили після себе свої віртуальні копії у своїх книжках!

Філософія - велелюбна наука, це особлива любов до мудрості. Перший імператив філософії - полюбити себе, (в)пізнати себе. Той, хто не полюбить себе, не знайде себе - не може полюбити та знайти іншого. Полюбити себе - значить піти іншим шляхом, ніж інші, не імітувати, а креативувати, зберегти пам'ять про травмованість, індивідуальність свого буття, бути вірним власній аномальності, тому й не можна полюбити спочатку іншого, а потім себе. Іншість знаходиться там, де ти впізнав власну іншість до цього світу, встановленої істини та протоптаних доріг життя. Мішель Булуз Вокер пише: «Кохання... - це пристрасть, яка огортає нас, пов'язує та ставить у відношення до іншого. У коханні я відтепер цілком суб'єкт, здатний зустрітися віч-на-віч з іншим, відмінним від мене, й відповісти йому. У любові я можу вийти за межі руху до іншого, щоб торкнутися та вітати його інакшість».

Тема 4. Fast thinking, fast food, fast love, fast science... або як часувати своє життя, стосунки та відносини із знанням (мудрістю, наукою)?

Філософія привертає увагу на часування: розмова з собою та ходьба уповільнює час, дозволяє розширити його до контактів з далекою минувиною, але й для відкриття різних майбутніх ("яке з них буде моїм?"); втім, виникають питання: як запозичувати, але не копіювати (чуже життя, чужі думки тощо), як створювати нове (будучи новою людиною!), а не бути в полоні старого?

Умови філософствування вже були пов'язані з часуванням: солілокізувати (розмовляти з самим собою) та амбулювати (ходити-для-мізкування) можна тільки ніжно, повільно, прислухаючись до себе, інших, природи, світу, дивлячись на себе через них, та на них через себе, віддаляючись-наближаючись.

Гарвардське, лонгітюдне дослідження [продемонструвало](#), що фундаментом для щастя є емпатичні, добрі, інтелектуальні та підтримуючі стосунки та взаємовідносини. Істини стоїцизму, аристотелізму (евдемонія) тепер доведені.

Психолог Дениел Канеман про швидке та повільне мислення. Перше спирається на обмежені знання тут й тепер отримані, а також на сукупність упереджень, забобонів, що призводить до когнітивних помилок. Воно робить хибні узагальнення, переоцінює або недооцінює себе та інших. Друге вимагає свідомих зусиль, слідування за алгоритмами, методами і використовується для складних обчислень і розв'язання завдань, які потребують концентрації та логіки (мозок спалює величезну кількість глюкози). Наприклад, у контексті математичного мислення, планування бюджету тощо.

[Роберт Фішер](#) про різні форми часування та ризики короткострокового, сьогодення-центричного часування.

Прогрес соціальних наук уповільнився через те, що горизонт обробки літератури серед вчених звужився, тому "проривних" досліджень стає все менше.

Вчені з'ясували, що психологі зосереджуються на емпіричних дослідженнях, на тестуванні однієї теорії, що перешкоджає консолідації психології та перевірки на істинність тих чи інших досліджень, тобто часовий горизонт досліджень є звуженим та монологічним.

Втім, виявляється актуальність міфологічного часування, яке визначається циклічністю, ідеєю повернення та відтворення, розуміння усього існуючого як живого (хоча в політичній міфології це призводить до ідей "повернення історичних територій" та з'єднання "триєдиного народу").

Також виявляється актуальність релігійного часування, яке визначається в іудео-християнській спадщині через ідею лінійного часу, второго пришестя, судного часу та спасіння усього живого, що дуже важливим в контексті сучасного екологічного мислення.

Про дар та (не)вдячність в контексті життя та творчості (Дерріда, Фойєрбах, Реквітц).

Тема 5. Про пізнання себе та гібридність (становлення-жінкою та становлення-твариною як принципи)

Елайза Грегорі Вілкінс про 6 значень цього висловлювання в античній філософії: 1) пізнай себе - висловлювання в храмі: той, хто молиться, повинен ясно розуміти, хто він і чого хоче; 2) пізнай себе - пізнай міру; 3) пізнай себе в самообмеженні; 4) пізнай себе в обмеженості своїх знань; 5) пізнай себе, пізнай свою смертність; 6) пізнай себе у (своєму) душі.

Піко делла Мірандола вважав людину «хамелеоном» через те, що люди не мають чітко визначеної сутності чи природи. Вони не є ні небесними, ні земними, ні смертними, ні безсмертними. Навпаки, вони вільні вибирати добро чи зло, розвивати чи не розвивати здібності, якими вони наділені.

Французькі філософи ХХ ст. Фелікс Гваттарі та Жіль Дельоз назвали принцип, який дозволяє це робити – «становлення-жінкою»

Становлення-жінкою - це принцип подолання меж і визначеностей патріархального, капіталістичного чоловічого, порядку (як принципу, стандарту, міри, "більшості"), який розділяє, розрізняє, класифікує, сегрегує, стратифікує (клас, стать, вік і т. ін.), знерухомлює, каналізує для вироблення прибутку.

Прикладом становлення-жінкою є будь-яке естетичне переживання, під час якого наші тілесні відчуття розсуваються, розширюються до нових вражень, вміщують у себе відчуття, афекти інших. Варто згадати, як на нас впливають вулиці, гори, музика, фільми, спів птахів і гарчання тигра, звуки струмка і фотографії від "Хаббла". Як ми співпереживаємо, вміщуємо в себе одразу кілька афектів різних істот і речовин.

Становлення-твариною - це принцип поєднання, співіснування людських і тваринних афектів, у перебігу якого виникає порив до вивільнення, відходу, уникнення, детериторіалізації. Тварина містить у собі афекти "одомашнення, безсилля, але також неочікуваної бруталності, сили, гордості та активності", що й співчувається, практикується людиною у становленні-твариною.

Розі Брайдотті ставить під сумнів ідею людського, що вкладається в гуманістичний ідеал "Людини" як нібито "мірі всіх речей". Цей ідеал майстерно поєднує в собі високі стандарти фізичного вдосконалення з інтелектуальними та моральними цінностями, перетворюючись на стандарт цивілізованості.

Гуманістична «Людина» має виключний доступ до рефлексивного розуму з усіх представників людського роду, завдяки чому тільки він здатний до саморегулювання та раціонального судження. Ці якості нібито дають підґрунтя для прагнення як до індивідуального, так і до колективного самовдосконалення відповідно до наукових та моральних критеріїв досконалості. Безмежна віра в розум як двигун еволюції людини пов'язана з вірою в раціональний прогрес людства за допомогою науки та техніки.

Нібито універсальний ідеал Людини є історично обумовленим, конкретним результатом домінування маскуліності як функції власника засобів виробництва, багатства тощо. Клас, раса та стать не знаходяться занадто далеко один від одного. Проєкт Гуманістичної Людини

– це, звісно, чоловік, білошкірий, європеєць, голова гетеросексуальної сім'ї та дітей та з фізично розвиненою тілесністю, що живе у місті та є повноцінним громадянином.

До цих пір конфліктні, нерівні відносини, які супроводжували європоцентризм, не є подоланими. Отже, й ми з Вами вироблені в умовах європоцентризму та патріархальності західного світу.

Отже, що значить пізнати себе? Пізнати себе – значить, пізнати свою виробленість.

Батлер вважає, що ідентичність не є сталим і незмінним аспектом особистості, але, навпаки, вона є продуктом дій і виразів суб'єкта. Вона розглядає ідентичність як "перформативну" (суб'єкт є виставою, він грає в суб'єкта, й через цю гру стає суб'єктом), тобто як щось, що створюється через наш публічний прояв, мову та дії. Ідентичність формується та перетворюється в процесі взаємодії з іншими та культурними структурами.

Розділ 2. Теоретична та практична філософія

Тема 6. Свідомість, її походження та сутність.

Взаємозв'язок філософії і психології в культурно-історичному контексті. Філософські засади психологічних концепцій. Психофізіологічна проблема у сучасній філософії та психології. Глобальний еволюціонізм і проблема історичності психіки. Сутність і особливості психологічного знання. Маніпулювання свідомістю і технології впливу на психіку. Методологічні проблеми психологічного дослідження. Етичний вимір розв'язання психологічних проблем. Проблема свідомості в історії філософії. Духовний вимір людського буття. Сучасна наука про походження свідомості. Біологічні передумови виникнення свідомості. Відображення як загальна властивість матерії. Еволюція форм відображення, форми та етапи розвитку відображення в неживій та живій природі. Відображення та інформація. Психіка як форма відображення людиною навколишнього світу. Природа психічного образу. Структура свідомості. Свідомість як сукупність знань, пізнавальних образів, емоцій, волі, психіки. Свідомість і самосвідомість. Структура самосвідомості, її роль у розвитку людини. Місце інтуїції у структурі свідомості. Свідомість та мислення. Мислення і мова.

Філософські концепції свідомості: дуалізм, матеріалізм, ідеалізм, панпсихізм, функціоналізм та соціально-історичний матеріалізм.

Тема 7. Пізнання та освоєння людиною світу. Чому потрібно триангулювати? В чому проблема пізнання в психології?

Критика та посткритика (Луї Альтюссер та Бруно Латур).

Знання як спосіб існування людської свідомості. Предметний характер знання. Загальний зміст пізнавальної діяльності (перехід від незнання до знання й від нього – до нового знання). Проблема визначення меж людського пізнання і самопізнання. Агностицизм і пізнавальний оптимізм. Емпіризм, раціоналізм і практицизм як альтернативні науково-філософські позиції щодо розуміння сутності пізнавального процесу. Принципи сучасної гносеології. Детермінізм та індетермінізм. Рівні і форми пізнавальної діяльності: емпірія (відчуття, сприйняття, уявлення); абстрактне мислення (поняття, судження, умовивід). Форми організації теоретичного знання: ідея, гіпотеза, концепція, теорія, метатеорія. Об'єктивна реальність як об'єкт пізнання. Неподільність об'єкта і суб'єкта у пізнавальному процесі. Матеріалістичне та ідеалістичне розуміння об'єкта і суб'єкта пізнання. Загальні ознаки науки: наявність предмета, понятійний і категорійний апарат, засоби і методи розв'язання наукових проблем. Системність та істинність знань. Евристичний потенціал наукової методології. Специфіка пізнавальної діяльності у природознавчих, технічних і гуманітарних науках. Метод як усвідомлений спосіб пізнавальної діяльності. Методи, методологія і методика. Філософія і методологічний арсенал науки. Методи емпіричного рівня наукових досліджень (спостереження і експеримент). Методи теоретичного рівня досліджень (аналіз, синтез, моделювання та ін.). Співвідношення спеціальних і загальних наукових методів. Основні філософські методи пізнання: метафізика та діалектика.

Триангуляція – це методологічна вимога, яка передбачає використання різних теорій, методів, джерел даних, залучення вчених із різних галузей наук у контексті дослідження та написання наукової роботи.

Пізнання в психології в цілому, в психоаналізі зокрема (Ніколас Роуз, Робер Кастель, Абрам Де Сваан, Бруно Латур).

Тема 8. Соціальна філософія та космополітика. Проблема відчуження

Гібридність форм буття. Бруно Латур пише, що можна було думати про розрізненість природи та суспільства, штучного та натурального, політики та науки, тому власне, так легко можна було обґрунтувати експлуатації природу, колонізацію неєвропейських народів тощо. Мікробіома у кишечнику, кисень від рослин, задоволення та дослідження від технології, знання від інших – все показує нашу гібридизованість. На думку Бруно Латура, факти конструюються завдяки взаємодії великої кількості акторів - людських, нелюдських, технологічних, природних, ідеальних і віртуальних. Аналізуючи успіх Луї Пастера у справі доведення до публіки, влади та фермерів факту існування мікробів, Латур зазначав, що для цього вченому знадобилося вступити в теоретичну та практичну взаємодію з мікробами, здійснювати маніпуляції з ними публічно, довести успішність "пастеризації" та особистої гігієни широким масам людей - від фермерів, корів, лікарів, і аж до простих людей, - розгорнути пропаганду своїх експериментів у ЗМІ тощо. Факт існування мікробів був сконструйований на підставі дії різних акторів, але в результаті відбулося розширення поняття "суспільство", яке відтепер передбачає ще й існування мікробів.

Латур вимагає більш широкого визначення політики, ніж це передбачається на конференціях представників країн, скликаних ООН для проведення переговорів про заходи щодо скорочення викидів вуглецю. Нелюдське також повинно бути представленим, а відносини між людьми та нелюдськими істотами повинні бути репрезентовані іншими способами, ніж лише делегатами, які виступають за інтереси людей, розділених лише національними кордонами. Земля – це множинність. Питання, з яким ми маємо зіткнутися, полягає в тому, як цей колектив (мережа людей та нелюдського, технологій та природи) можна перетворити на спільність.

Ось штучний інтелект – з одного боку, багато різних репродуктивних та творчих інтелектуальних завдань може виконувати. При цьому штучний інтелект функціонує в системі відносин, де головною метою є створення прибутку, а значить, багато людей стають безробітними через нові технології; технології можуть бути спрямовані на благо суспільства, коли є суспільні сили, які до цього тяжіють, але в більшості випадків розвиток технологій в класових, нерівних за економічним станом суспільствах технології служать можновладцям. Отже виникає потреба того, щоб більшість людей, а не тільки влада та технократи вирішували, як потрібно використовувати технології на благо усіх людей, планети в цілому.

Тема 9. Метамодерн як культурна логіка сучасності. «Темні сторони» філософії.

Наша сучасність є співприсутністю багатьох часів одночасно. Наприклад, штучний інтелект може здійснювати обчислювальні, логічні операції, обробляти завдяки заданим алгоритмом величезну кількість даних набагато швидше людського мислення. Існує час штучного інтелекту та час людського інтелекту, що не дозволяє говорити про один час інтелекту. Якщо говорити про соціальний час, сучасне суспільство, то в ньому також є співприсутність безліч часів: капіталістично організований соціальний час (зациклений тільки на отриманні короткострокового прибутку) вступає в конфлікт з часом природи, циклами відтворення безлічі форм життя на Землі (звідси екологічна криза, епоха антропоцену, тобто, геологічного періоду, який вказує на вплив людської діяльності на природні цикли, або ж, використовуючи більш коректний термін Донни Херуей – «капіталоцен»), а також використовує час штучного інтелекту для витіснення людей з ринку праці у безробіття.

Робін ван ден Аккер та Тимотеус Вермюлен в статті «Періодизація 2000-х рр., або Поява метамодернізму» пишуть, що метамодернізм – це стан, що виник у 2000-х роках і став

домінуючою культурною логікою західних капіталістичних суспільств, це нова логіка сучасності.

Ось яка була стара логіка сучасності. В 1992 році Френсіс Фукуяма проголосив кінець історії, оскільки думав, що після повалення Радянського союзу по всьому світові буде перемога ліберальної демократії та вільного ринкового капіталізму, який унеможливить появу нових соціальних конфліктів (це була епоха постмодерну, епоха іронічного ставлення до істини, недовіри до ідеалів, до альтернативних соціальних систем). В 2012 році, на фоні світової кризи, Фукуяма визнав, що кінець історії був проголошений передчасно. Перемога ліберальної демократії не відбулася. Демократичні уряди у всьому світі не виконують своїх обіцянок: більшість національних економік не показали економічного зростання, зазнавали застою та спадання; політичний екстремізм - лівий і правий, ліберальний і консервативний, світський і релігійний - поширюється; середні класи, традиційний базис ліберальної демократії ХХ століття, бідніє. Крім того, з'явився серйозний конкурент у США в контексті геополітичної гегемонії: ринкова система, що регулюється державою в Китаї, етнопанціоналістичний реваншизм в Росії тощо. Іншими словами, залишилося багато «великих запитань» історії, на які потрібно знайти відповіді: бідність, авторитаризм, екологічна катастрофа, економічні кризи дискримінація жінок тощо.

Ми живемо в умовах метамодерну, тобто, історичній ситуації, в якій людству потрібно знайти нові ідеали, трансформувати суспільство та своє ставлення до природи після поразок революційних та просвітницьких ідей в ХХ-го ст. (замість комунізму – концтабір, замість демократії – газові камери; замість суспільства розуму – ідеально налаштована та осмислена науково-технічна система для знищення людей або вироблення конформізму, комфорту без свободи; див. антиутопії Хакслі та Оруелла) та, водночас, незадоволення сучасним капіталізмом.

Метамодерн вказує на час, в якому минуле та майбутнє розглядаються як альтернативні можливості виходу з консерватизму, безнадії у царини надії, віри та любові. Наприклад, митці-метамодерністи намагаються вийти за межі безнадійності постмодерністів - не радикально розлучаючись із їхніми поглядами та прийомами, а шляхом включення та перенаправлення їх на нові позиції та горизонти (в тому числі політичні), даючи простір для надії.

Метамодернізм коливається між іронією та ентузіазмом, між сарказмом і щирістю, між еkleктизмом і системністю, між деконструкцією та конструкцією тощо. Отже, метамодернізму притаманні постіронія та метаіронія. Нова іронія використовується не для протиставлення щирості, але для ствердження щирості, іронії над іронією (постіронія), або об'єднує щирість (істину) на іронію (метаіронія).

Про «темні сторони» філософії: розмова з собою, прогулянки, пізнання, гібридність, соціальна філософія, метамодернізм, відчуження тощо.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви тем	Кількість годин									
	денна форма					заочна форма				
	усього	у тому числі				усього	у тому числі			
		л	п	лаб	с.р.		л	п	лаб	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Розділ 1. Чому вчить філософія?										
Тема 1. Філософія навчас розмовляти з собою	12	6	2		6	12	2			8
Тема 2. Філософствувати – значить гуляти непротоптаними шляхами (вигулювати думки)	10	2	1		4	9	1			8
Тема 3. Філософствувати – значить навчитися дружити (зі своєю головою, з	12	4	2		4	9	1			8

іншими) та любити										
Тема 4. Fast thinking, fast food, fast love, fast science... або як часувати своє життя, стосунки та відносини із знанням (мудрістю, наукою)?	12	4	2		6	11	1			10
Тема 5. Про пізнання себе та гібридність (становлення-жінкою та становлення-твариною як принципи)	10	4	2		4	16	1	2		6
Розділ 2. Теоретична та практична філософія										
Тема 6. Свідомість, її походження та сутність.	10	2	2		4	11	1	2		8
Тема 7. Пізнання та освоєння людиною світу. Чому потрібно триангулювати? В чому проблема пізнання в психології?	12	4	2		6	10	1	1		8
Тема 8. Соціальна філософія та космополітика. Проблема відчуження	12	2	2		4	12	1	1		10
Тема 9. Метамодерн як культурна логіка сучасності. «Темні сторони» філософії.	9	4	1		4		1			8
Усього годин	90	32	16	-	42	90	10	6	-	74

4. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна	Заочна
1	Рефлексивність філософії	2	-
2	Що значить бути (не)розумним?	2	-
3	Усвідомлення у Лалли	2	-
4	Філософське вчення про буття.	2	-
5	Проблема людини у філософії.	2	2
6	Свідомість, її походження та сутність.	0	2
7	Пізнання та освоєння людиною світу.	2	1
8	Соціальна філософія та філософія історії. Історичність людського буття.	2	1
9	Метамодерн як культурна логіка сучасності	2	
Разом		16	6

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Назва виду роботи	Кількість годин		Форма контролю
		Денна	Заочна	
1.	Підготовка до лекційних занять (за опорними конспектами).	10	18	поточний контроль
2	Підготовка до семінарських занять, а саме конспектування матеріалу з підручників, монографій, хрестоматій.	14	22	поточний контроль/ перевірка

	Опрацювання першоджерел. Передбачається можливість асинхронної роботи у формі написання есе.			конспекту. Перевірка та оцінка есе
3.	Написання есе	8	14	Перевірка та оцінка есе
4	Підготовка до іспиту.	8	20	Підсумковий контроль
Разом		42	74	-

6. Індивідуальні завдання

Студенти можуть есе в контексті самостійної роботи (2 есе по 600-900 слів; 16,5 балів за есе) (див. приклад оформлення есе у Додатку 1.1; див. приклади оформлення [тут](#) та [тут](#)).

Есе необхідно здати для перевірки викладачеві до кінця викладання курсу.

Есе в контексті компенсації відсутності-неактивності під час лекцій та семінарів пишеться на основі семінарського тексту та відповідного джерела з психології (одного з курсів, які вивчаються на факультеті психології на 2-му курсі).

Есе в контексті самостійної роботи створюється на основі аналізу фрагментів філософських праць з цих джерел: 1) [Дротянко Л.Г., Матюхіна О.А., Онопрієнко В.І. Філософія. Хрестоматія. Навчальний посібник, НАУ, 2009](#) (або іншого україномовного джерела з фрагментами філософських праць); 2) [Старовойт І.С., Сілаєва Т.О., Орендарчук Г.О. Філософія. Навчальний посібник. Тернопіль. Астон, 1997.](#) (або іншого джерела в контексті тем для цього курсу (див. розділ «Допоміжна література»)); 3) будь-який академічний текст з тих курсів, які вивчаються на факультеті психології. Назва есе: «Синтетичне есе про фрагменти [тут зазначає прізвище філософа, філософіні] в контексті [тут зазначає тему з підручника або теми з курсу] та [тут зазначає поняття, теорію з психології]». «Живі» приклади оформлення [тут](#).

Обов'язково треба цитувати кожне джерело в тексті!

Структура та зміст есе. Необхідно скласти план написання есе, основною метою якого є логічне розкриття вибраної теми. У структурному відношенні есе повинно мати наступні складові:

вступ – перший параграф – 3 речення (4 речення, якщо обсяг більш ніж 300 слів);

основна частина – два-три параграфи (2-4 речення у кожному параграфі);

висновок – четвертий (п'ятий) параграф – 3 речення;

список літератури.

У вступі треба сформулювати мету й завдання есе. В основній частині есе мають бути виділені пункти (параграфи), за якими послідовно розкривається тема. Крім реферування та аналізу першоджерел та відповідної літератури, слід вказати також своє власне розуміння щодо поставлених питань. В тексті есе є обов'язковим посилання на відповідну літературу, яке здійснюється наступним чином: після цитати чи загального посилання до авторської думки слід в круглих дужках встановити джерело цитування. У кінцевій частині есе слід підсумувати результати та вказати на висновки даної роботи, які повинні відповідати поставленим у вступі меті та завданням.

Текст повинен бути надрукований 12 кеглем з подвійним інтервалом.

Правила оформлення цитат та літератури у стилі MLA знаходяться тут: http://www-library.univer.kharkov.ua/pages/bibliography/style/style_MLA.pdf.

Вимоги щодо есе

1. Суворо дотримуватися організації есе, користуючись прикладом оформлення есе.
2. Треба проаналізувати наукове джерело з відповідної теми.
3. Уникайте плагіату (всі запозичення мають бути оформленими; запозичення не мають складати більш ніж 30% тексту есе).
4. Треба цитувати та посилатися на джерела із зазначенням сторінки в тексті джерела або веб-адресу (якщо джерело з Інтернету).

5. Уникайте граматичних помилок. Використовуйте цей ресурс:
<https://languagetool.org>.

6. Есе мають бути написані українською.

Правила етичного використання ШІ (наприклад, ChatGPT) в контексті курсу "Філософія" для психологів:

1. ШІ може бути використаний для створення запитань, що допоможуть глибше зрозуміти матеріал курсу. Наприклад, студенти можуть звертатися до ШІ, щоб сформулювати уточнюючі запитання або розкрити зв'язки між різними філософськими концепціями та їх застосуванням у психології.

2. ШІ можна використовувати для ідентифікації та аналізу зв'язків між різними текстами, концепціями та ідеями, що вивчаються на курсі. Це може бути корисним для того, щоб з'єднати філософські теми з різними аспектами психології, розширюючи розуміння та інтеграцію знань.

3. Важливо пам'ятати, що вся інформація, отримана за допомогою ШІ, потребує ретельної перевірки. Студенти повинні використовувати наукові бази даних, академічні журнали та інші достовірні джерела для підтвердження фактів, концепцій та ідей, які вони отримали через ШІ. Використання лише результатів генерації ШІ без перевірки може призвести до недостовірних висновків та помилок.

4. Всі матеріали, що використовуються у студентських роботах, повинні бути належним чином оформлені та процитовані відповідно до академічних стандартів. Студенти повинні вміти знаходити та правильно оформлювати цитати, спираючись на перевірені джерела, що підтверджують ідеї, отримані за допомогою ШІ.

5. ШІ може бути корисним інструментом для створення індивідуальної академічної подорожі через курс "Філософія". Кожен студент може використовувати ШІ для адаптації тем курсу відповідно до своїх особистих академічних інтересів у психології. Наприклад, ШІ може допомогти студентам знайти конкретні філософські концепції, які найбільше відповідають їхнім дослідницьким уподобанням, та показати, як ці концепції можуть бути пов'язані з сучасними психологічними теоріями чи практиками.

6. Використання ШІ не повинно замінювати власне критичне мислення студента. ШІ може надати ідеї або допомогти зрозуміти складні концепції, але остаточний аналіз має бути виконаний самостійно. Студенти повинні вміти критично оцінювати інформацію, надану ШІ, і не приймати її беззастережно.

7. Інформація, отримана від ШІ, повинна бути переосмислена та адаптована у власній роботі. Безпосереднє копіювання відповідей або текстів, згенерованих ШІ, без належної інтерпретації та цитування вважається плагіатом. Студенти повинні уникати сліпого переносу відповідей, замість цього слід інтегрувати їх у власний аргумент або аналіз.

8. Студенти повинні бути обережними у використанні особистих або конфіденційних даних при взаємодії з ШІ. Наприклад, у разі розробки кейсів або сценаріїв для досліджень, що включають реальні дані клієнтів чи пацієнтів, слід уникати їх внесення в систему ШІ, щоб не порушити правила конфіденційності.

9. Студенти повинні усвідомлювати, що ШІ має свої обмеження. Він не замінить повноцінне навчання, читання оригінальних джерел або участь у дискусіях. ШІ може виступати інструментом допомоги, але не головним засобом здобуття знань. Студенти повинні збалансувати використання ШІ з традиційними методами навчання.

Додаткові можливості для отримання балів

Філософія завжди була дисципліною, що спонукала до роздумів і глибоких міркувань. Водночас, у сучасному інформаційному просторі важливо знайти шляхи, які б дозволяли студентам взаємодіяти з філософськими ідеями у більш креативний та інтерактивний спосіб. Один із таких шляхів – створення мемів на теми курсів.

Меми, як форма інтернет-культури, можуть стати чудовим інструментом для популяризації філософії. Створення мемів на філософські теми не тільки допомагає

закріпити та поглибити розуміння складних концепцій, але й надає можливість виразити своє бачення філософських ідей у легкій та доступній формі. Мемі також сприяють діалогу між студентами, залучаючи їх до обговорення питань, які можуть здаватися абстрактними або віддаленими від повсякденного життя.

Створюючи мемі, студенти мають змогу творчо інтерпретувати філософські концепції, застосовуючи їх до актуальних подій, культурних явищ або власного досвіду.

Оцінювання мемів

Щоб заохотити створення мемів на теми філософії, студенти можуть заробити додаткові бали за кожен тему курсу. За кожен створений та поданий мем, що якісно відображає філософську тему або ідею, студент може отримати 1 бал. Втім, якщо буде додану до мему 100 слів з обґрунтуванням та поясненням мему, то це буде 2 бали за 1 мем.

Оцінюються змістовність, гумор, філософічність, психологічність. Have fun!
<https://imgflip.com/memegenerator>.

Додаткові можливості для отримання балів (індивідуальні завдання) – аналіз тексту пісень

Філософія, як дисципліна, завжди прагне проникнути в суть явищ, розкрити приховані смисли і осмислити складні концепції. Тексти пісень, особливо тих, що торкаються екзистенційних питань, моральних дилем або соціальних проблем, можуть стати чудовим матеріалом для філософського аналізу. Використання текстів пісень у контексті курсу з філософії відкриває нові можливості для розуміння філософських тем через призму популярної культури.

Наприклад, аналізуючи пісню, можна дослідити, як вона відображає ідеї відчуження, характерні для соціальної філософії, або як у тексті втілюються концепції часу та мислення, пов'язані з метамодерном.

Аналіз тексту пісні може включати розгляд її символізму, метафор, а також філософських питань, які вона порушує. Наприклад, у пісні, що розповідає про особистісний конфлікт або пошук себе, можна дослідити, як ці теми співвідносяться з концепцією розмови з собою або з ідеєю пізнання себе у філософії.

Для стимулювання студентів до філософського аналізу текстів пісень, за кожен проаналізовану пісню можна отримати до 3 балів у разі написання есе в довільному форматі 150-300 слів в контексті тієї чи іншої теми нашого курсу.

Студенти можуть обрати запропоновані пісні або запропонувати із свого плейліста.

Пропонуємо розглянути текст таких пісень:

Тема 1. Філософія навчає розмовляти з собою

[Massive Attack - What Your Soul Sings](#)

[Billie Eilish - What Was I Made For?](#)

[Godsmack - Serenity](#)

[Sting - Englishman In New York](#)

Тема 2. Філософствувати – значить гуляти непротоптаними шляхами (вигулювати думки)

[Craig David - Walking Away](#)

[The Beatles - The Long and Winding Road](#)

[Led Zeppelin - Ramble On](#)

[Green Day - Boulevard Of Broken Dreams](#)

Тема 3. Філософствувати – значить навчитися дружити (зі своєю головою, з іншими) та любити

Музичні композиції щодо:

філії утилітарної - "Mitski" з піснею «[Washing Machine Heart](#)» (Серце – пральна машина);

філії гедоністичної - "Red Hot Chili Peppers" з піснею "[Road Trippin](#)" (Зірватися з місця);

філії гомонойяльної - "Pink Floyd" з піснею «[Wish You Were Here](#)» (Так хотілося б, щоб ти був тут).

Тема 4. Fast thinking, fast food, fast love, fast science... або як часувати своє життя, стосунки та відносини із знанням (мудрістю, наукою)?

[Moloko - The Time Is Now](#) - в чому позитив та негатив сьогоденно-центричності кохання-як-моменту в тексті цієї пісні?

[George Michael - Fastlove](#) - в чому сутність "швидкого кохання"?

[Charlotte Gainsbourg - Deadly Valentine](#) - (тут потрібно кліп дивитися) - в чому суть розширеного часового виміру кохання? які моральні категорії зафіксовані в тексті пісні?

[The Cranberries - Time Is Ticking Out](#) - як часування розширюється тут до глобального світу, проблем екології тощо? чому? до яких моральних категорій та трансформацій звертається авторка?

[Pink Floyd - Time](#) - концепція часу у Мартіна Гайдеггера (майбутнє дає (чи, скоріш, повинно дати!) сенс для сьогодення, майбутнє - це наближення смерті).

♥ **ПДар спустошення, болю та розчарування**[Metallica - Mama Said](#) (чому йдеться про пустоту-як-дар?)

[Metallica - Fixxxer](#) (в чому філософський сенс ляльок вуду?)

[Bon Jovi - Have A Nice Day](#) (в чому сенс слів "Гарного дня" в цій пісні?)

♥ **ПДар повноти, радості та чарівності**

[Дмитро Гнатюк - Рідна мати моя](#) (в чому філософська значущість символу рушника?)

[Róisín Murphy - Scarlet Ribbons](#) (в чому філософська значущість символу стрічок?)

[J. S. Bach - Du musst Glauben, Du musst hoffen \(Aria from cantata BWV 155\)](#) (в чому сенс релігійного часування-дарування в цій пісні?)

🧠 **БРизики абсолютної наближеності, вдячності**

[Eminem ft Dido - Stan](#) (чому відбулася ризикована наближеність Стена? які аргументи наводить Емінем для необхідності збереження дистанції?)

[Pink Floyd - Mother](#) (які наслідки абсолютної наближеності наводяться в цій пісні?).

[Melanie Martinez - Test Me](#)

Тема 5. Про пізнання себе та гібридність (становлення-жінкою та становлення-твариною як принципи)

Самотність як умова для самопізнання

[Evanescence - Solitude](#)

[The Police - Message In A Bottle](#)

Пісня про те, що не можна уникнути питання про пізнання себе - [Evanescence - Where Will You Go](#)

Пісня про те, що іноді потрібна сепарація від іншого, щоб дійти до пізнання себе - [Linkin Park - Figure.09](#); а оця пісня - це просто маніфест жаги до самопізнання - [Linkin Park - Runaway](#)

Пісня про те, що такі потрібна деяка самостійність в питанні самопізнання - [Linkin Park - Somewhere I Belong](#)

Пісня про те, що ідеальні люди, довершені приклади інших, є ілюзією - [Evanescence - Everybody's Fool](#) (Н

Пісня про [антиномії](#) людської сутності - [хейтспіч - я помру не своєю смертю](#)

Пісня про неможливість пізнання себе - [Portishead - Numb](#)

Пісня про почуття, якому нема ще слова - [Metallica - The Unnamed Feeling](#)

Пісня про можливість пізнання-прийняття себе - [Lady Gaga - Born This Way](#)

Становлення-твариною (як фіксація поневоленості людини, тварини)

Становлення-кроликом: [СТРУКТУРА ЩАСТЯ - Біль від дотиків](#)

Становлення-метеликом: [Massive Attack - Butterfly Caught](#)

[Marina - Venus Fly Trap](#) (становлення-венериною-мухоловкою)

Становлення-твариною (як фіксація можливості вивільнення людини, тварини)

Становлення-орлом: [Abba - Eagle](#)

Становлення-конем: [Elton John - Live Like Horses](#)

Становлення-личинкою: [Susanne Sundfør - The Silicone Veil](#)

Становлення-жінкою (як боротьба проти патріархального, чоловічого порядку, який виступає проти спів-буття)

[Sinead O'Connor - No Man's Woman](#)

[Madonna - Human Nature](#)

[Queen - I Want To Break Free](#)

[Lesley Gore - You don't own me](#) (становлення-жінкою як боротьба проти патріархального, чоловічого)

 Становлення-Землею:

[Michael Jackson - Earth Song](#)

[Jamiroquai - Planet Home](#)

[MARINA - Man's World](#)

Тема 6. Свідомість, її походження та сутність.

[Pixies - Where Is My Mind?](#)

[Pink Floyd - Brain Damage](#) – свідомість-нейрони?

[Pink Floyd - Keep Talking](#) – свідомість-мова?

[Róisín Murphy - Primitive](#) – емерджентний матеріалізм?

[Marina and The Diamonds AND THE DIAMONDS - I Am Not a Robot](#) – свідомість-інформаційний-обмін?

Тема 7. Пізнання та освоєння людиною світу. Чому потрібно триангулювати? В чому проблема пізнання в психології?

[Annie Ross - Twisted](#)

[Metallica - Welcome Home \(Sanitarium\)](#)

[Evanescence - Understanding](#)

Тема 8. Соціальна філософія та космополітика. Проблема відчуження

Живемо при капіталізмі – пісня про ідеали дівчат при капіталізмі - [Abba - Money, Money, Money](#)

Живемо при капіталізмі – пісня про ідеали хлопців при капіталізмі - [Pink Floyd - Money](#)

Нерівності при капіталізмі

[Youssou N'Dour - 7 Seconds ft. Neneh Cherry](#) (переклад на англійську усього тексту [тут](#))
[Bob Marley – WAR](#) (або акапельне виконання by [Sinéad o'Connor](#))

Пісня про борців проти нерівності - [Rage Against The Machine - Wake Up](#)

Для антиістеблшментського настрою пісенька - [The Prodigy - Their Law](#)

Проти перетворення людей на засоби (проти інструменталізації) - [Eurythmics, Annie Lennox, Dave Stewart - Sweet Dreams](#)

Проти влади - [хейтспіч - ГАВ](#)

[Michael Jackson - They Don't Care About Us](#)

Проти освіти - [Pink Floyd - Another Brick in the Wall Pt. 2 \(The Wall\)](#)

Що потрібно робити - [John Lennon - Power to the people](#)

Тема 9. Метамодерн як культурна логіка сучасності. «Темні сторони» філософії.

Пісня про ідеали модерну (розумна, ідеальна людина створить розумний, ідеальний світ) - [Ace of Base - Happy Nation](#)

Ідеали модерну реалізувалися... у всесвітніх війнах - [Pink Floyd - GoodBye Blue Sky](#)

Й не тільки у всесвітніх - [The Cranberries - Zombie](#)

Пісня про постмодерн, множинність, фрагментарність, нелінійність: [Róisín Murphy - Simulation](#)

Додаткова самостійна активність: створення неологізму (5 балів за курс)

Вас додали до цього життя. Ви додали щось до цього життя. Ви помічали, що чогось не вистачає в цьому житті. Ви читали книжки, знайомилися з людьми, засвоювали слова, культуру. Вам хотілося додати слово, якого не вистачало, якого не було до Вас. Всі люди ходили навколо цього слова, наближалися до нього, але не помічали його, не мали сміливості промовити його. Ви помітите його. Ви додасте його, зв'язавши його зі словами раніше dodаних людей.

Створюємо неологізм, тобто, нове слово.

Ми не тільки вивчаємо можливості того, щоб бути творчими та оригінальними, а ми ще стаємо творчими та оригінальними на цьому курсі! Давайте зробимо маленьку оригінальність та творчість! Обсяг: 300 слів.

Зміст: 1) розкажіть про наукове джерело з будь-якої дисципліни, яке спровокувало Ваші думки, змусило піти далі тих думок, які були висловлені в ньому (додайте посилання на джерело); 2) розкажіть у зв'язку з чим у Вас виникло бажання не погодитися, продовжити думку, зафіксувати якийсь новий аспект явища (це може бути художній твір, кліп, пісня, фільм тощо) (додайте посилання на джерело); 3) створіть неологізм, який би зафіксував Ваш новий досвід, синтезований з минулих досвідів. Зазначте його значення.

Методи створення неологізмів:

афіксація - метод включає додавання афіксів (префіксів та суфіксів) до існуючих слів, щоб створити нові слова - "анти-, про-", або "-ізм", "-ція" тощо

комбінування - два або більше існуючих слова комбінуються, щоб створити новий термін (псюхе + логос - психологія; амбуло + софія - амбулософія (вчення про прогулянки)); от зараз придумав: щире + ширше = щиршість (автентичність одночасна та багатоаспектна)

капіталізація - просте слово з буденної мови позначається з великої літери та обґрунтовується його нове значення (наприклад, у Жака Лакана - "Інший")

запозичення - слово з іншої мови адаптується для нових потреб тощо.

7. Методи навчання

Навчальна програма курсу передбачає аудиторні (лекційні та семінарські) заняття та самостійну роботу студентів. Під час викладення матеріалу лекцій використовуються наступні методи: пояснювально-ілюстративний метод або інформаційно-рецептивний; метод проблемного викладу; дослідницький метод. Під час проведення семінарських занять використовуються наступні методи: пояснювально-ілюстративний метод, метод вправ.

8. Методи контролю

Поточна оцінка знань студентів на семінарських заняттях, оцінка за виконання контрольних робіт, оцінка екзаменаційної письмової роботи.

Поточний контроль

Систематичний поточний контроль знань здійснюється під час лекційних та семінарських занять у формі вибіркового усного опитування, підготовки доповідей за темою заняття, доповнень до доповідей, участі в обговоренні, презентації самостійних завдань, написання есе.

Оцінювання ступеню активності студентів та якості їх виступів та коментарів при проведенні дискусій на семінарських заняттях.

Підсумковий контроль

Підсумковою формою контролю є іспит на якому здійснюється перевірка розуміння студентами теоретичного та практичного програмного матеріалу в цілому, здатність творчо використовувати накопиченні знання та вміння.

Перевірка розуміння студентами теоретичного та практичного програмного матеріалу в цілому, здатність творчо використовувати накопиченні знання та вміння.

9. Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання				Екзамен	Сума
Розділ 1	Розділ 2	Індивідуальне завдання	Разом		
T 1-T.5	T 7-T.9	2 есе/меми/аналіз пісень/неологізми			
20	20	20	60	40	100

T1, T2 ... – теми розділів.

Критерії оцінювання:

№ з/п	Види навчальної роботи	Кількість балів
	Розділ 1. Чому вчить філософія?	
1	Участь в семінарських заняттях	20
	Всього за розділ	20
	Розділ 2. Теоретична та практична філософія	

1	Участь в семінарських заняттях	20
2	Індивідуальне завдання	20
	Всього за розділ	40
	Екзамен	40
	В С Ь О Г О	100

Студент допускається до підсумкового семестрового контролю, якщо він набере за результатами поточного контролю не менше 10 балів.

Аудиторна робота на лекційних та семінарських заняттях – до 4/6,6 балів за заняття (Розділ 1/Розділ 2):

Екзаменаційний білет (див. приклад білету у додатку 1.2) складається з трьох питань, кожне оцінюється за наступною системою балів:

12-14 балів	студент продемонстрував глибоке знання змісту екзаменаційного питання, провів глибокий філософський аналіз означеної проблеми; глибоко і всебічно висвітлені знання основних положень філософських першоджерел та рекомендованої літератури; відповідь повністю репрезентує певну філософську проблему; відповідь побудована лаконічно, чітко, логічно та послідовно з формулюванням власних висновків; відповідь містить зіставлення різних підходів до розв'язання певної проблеми, критичний їх аналіз; відповідь написана грамотно та демонструє високий рівень засвоєння навчального матеріалу
9-11 балів	студент продемонстрував знання змісту екзаменаційного питання, аргументовано виклав означену проблему; відповідь в цілому репрезентує певну філософську проблему; здійснено аналіз різних точок зору щодо означеної проблематики; відповідь побудована лаконічно та послідовно, проте допущені певні неточності та похибки у логіці викладу матеріалу, власні висновки не обґрунтовані; відповідь містить зіставлення різних підходів до розв'язання певної проблеми без власного аналізу
6-8 балів	студент продемонстрував певне знання змісту екзаменаційного питання, виклавши основні положення означеної проблеми; висвітлені знання є фрагментарними; аналіз різних точок зору щодо означеної проблематики відсутній; відповідь є недостатньо послідовною, та логічною; власні висновки відсутні
4-5 балів	студент продемонстрував уявлення з екзаменаційного питання; відсутній аналіз означеної проблематики; відповідь є фрагментарною, висновки та узагальнення відсутні, або не відповідають змісту питання
1-3 бала	відповідь часткова; відсутній аналіз означеної проблематики; висновки відсутні або не відповідні.
0 балів	відповідь відсутня, або не відповідає змісту питання

Див. питання до іспиту у додатку 1.3.

Участь в семінарських заняттях передбачає виступи з доповідями, аргументованими коментарями щодо проблем, що обговорюються на семінарі, і передбачає можливість отримати до 3 балів за семінар. Критерії отримання високої оцінки наступні:

- знання та використання філософських джерел, різних підходів для аналізу актуальних проблем філософії та методології наукових досліджень;
- повнота відповіді;
- творчий характер аналізу й узагальнення різних філософських підходів;
- навички лаконічного, чіткого, логічного, послідовного та грамотного викладу матеріалу, формулювання власних висновків;
- уміння вести полеміку з теоретичних і практичних питань філософії; уміння проілюструвати теоретичні положення відповідними прикладами.

Критерії оцінювання навчальних здобутків студентів

Аудиторна робота на лекційних та семінарських заняттях – до 3 балів за заняття:

- 3 балів – систематична робота на занятті (підготовка доповіді) / або написання есе (максимальну оцінку отримує есе, якщо зміст теми повністю розкритий, наведені приклади, визначені поняття, дається загальний висновок);
- 1 бала – епізодична робота на занятті.

Самостійна робота – 2 есе - до 16,5 балів за есе.

Іспит – 40 балів

робота складається з трьох питань відкритого типу, відповідь на кожне з яких оцінюється максимально у 13 балів. Додатковий 1 бал є заохочувальним.

- 13 балів** ставиться, якщо зміст питання повністю розкритий, викладення чітке, логічне й послідовне.
- 10 балів** ставиться, якщо зміст питання у цілому розкритий вірно, проте наявні декілька незначних недоліків, або один з аспектів питання розкритий тільки схематично, або є одна суттєва помилка у розкритті другорядного аспекту питання.
- 7 балів** ставиться, якщо зміст питання розкритий у цілому вірно, але схематично, без подробиць чи конкретизації, або розкрито не всі основні аспекти питання, або є помилки у розкритті основних аспектів питання.
- 5 бали** ставиться, якщо у цілому вірно, але надто схематично, розкритий тільки один основний аспект питання, наявні суттєві помилки у розкритті основного аспекту питання.
- 2 бали** ставиться якщо частково обговорений тільки один аспект питання, можливо не основний.

Ступінь засвоєння ним теоретичних знань і набутих ним практичних умінь і навичок, та рівнем їх демонстрації здобувачем:

Високий рівень (90-100 балів). Студент здатний самостійно здійснювати основні види навчальної діяльності. Знання студента є глибокими, міцними, узагальненими; студент вміє застосовувати поняття філософії творчо, його навчальна діяльність позначена вмінням самостійно оцінювати різноманітні життєві ситуації, явища, факти, виявляти і відстоювати особисту позицію. Вміє використовувати поняття філософії для концептуалізації глобальних проблем сучасного суспільства

Достатній рівень (70-89 балів). Студент знає істотні ознаки понять філософії, зв'язків між ними, а також самостійно застосовує знання в стандартних ситуаціях, володіє розумовими операціями, вміє робити висновки, виправляти допущені помилки. Вміє використовувати поняття філософії для концептуалізації глобальних проблем сучасного суспільства

Задовільний рівень (50-69 балів). Активність студента при відтворенні навчального матеріалу елементарна, зумовлюється початковими уявленнями про традиційні і актуальні проблеми філософії. Студент відтворює основні концепції, базові категорії, поняття філософії, здатний виконувати завдання за зразком, володіє елементарними вміннями навчальної діяльності.

Підсумкова семестрова оцінка за національною шкалою оцінювання та європейською шкалою оцінювання ECTS відповідно до накопичених рейтингових балів визначається із таких співвідношень:

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка	
	для чотирирівневої шкали оцінювання	для дворівневої шкали оцінювання
90-100	відмінно	зараховано
70-89	добре	
50-69	задовільно	
1-49	незадовільно	не зараховано

10. Рекомендовані джерела

Основна література

Підручники

Філософія: [підручник] / М. Фюрст, Ю. Тринкс ; пер. з нім. В. Кебуладзе. Вид. 2-е. Київ: Дух і Літера, 2019.

Баумейстер А. Вступ до філософських студій, або інтелектуальні подорожі до країни Філософії. К.: Мала академія Наук України, 2017.

Причепій Є.М., Черній А.М., Чекаль Л.А. Філософія. третє, стереотипне. Київ : Академвидав, 2009.

Горський В.С. Історія української філософії. Курс лекцій. Київ, 1996.

Нестеренко В. Г. Вступ до філософії: онтологія людини: Навчальний посібник для студентів вищих учбових закладів. К., 1995.

Філософія. Курс лекцій. (І.В.Бичко та інш.). К., 1993.

Філософія. Курс лекцій. За ред. В.Л.Петрушенко. Київ-Львів, 2001.

Допоміжна література

Підручники

Александрова О. О. Філософія Середніх віків та доби Відродження: підручник. К. : Парапан, 2002. 172 с.

Бичко А. К., Бичко І. В., Табачковський В. Г., Ярошовець В. І. Історія філософії: підручник. – К. : Центр учб. л-ри, 2001. 648 с.

Бичко І. В. (ред.). Філософія: курс лекцій. К. : Либідь, 1994. 576 с.

Бичко І. В., Бойченко І. В., Бойченко М. І., Бузький М. П., Табачковський В. Г. Філософія : підруч. для студ. вищ. закл. освіти. К. : Либідь, 2001. 408 с.

Горак Г. І. Філософія : курс лекцій. К. : Відбор, 1997. 272 с.

Горлач М. І. (ред.). Філософія : підручник. Харків : Консум, 2000. 672 с.

Губерський Л. В., Приятельчук А. О., Бойченко І. В. (ред.) Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення). К. : Знання, 2012. 622 с.

Геєць В. М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку. К.: Ін-т екон. та прогноз. НАНУ, 2009.

Данильян О. Г., Тараненко В. М. Філософія : підручник. Х. : Право, 2012. 312 с.

Діденко В. Ф. Філософія: проблеми, категорії, теорії. К. : Педагогіка, 1996. 190 с.

Касьян В. І. Філософія. Відповіді на питання екзаменаційних білетів. К. : Знання, 2008. 348 с.

Лях В. В. Пузенко В. С. (упорядники). Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрямки : хрестоматія. – К. : Ваклер, 1996. 428 с.

Надольний І. Ф. (ред.). Філософія : навч. посіб. К. : Вікар, 1997. 584 с.

Причепій Є. М., Черній А. М., Чекаль Л. А. Філософія. – К.: Академвидав, 2007. 592 с.

Рассел Б. Історія західної філософії : пер. з англ. К. : Основи, 1995. 760 с.

Допоміжна література з теми «Філософія навчає розмовляти з собою»

Монографії

Ariel, N. (2024). Don't think before you speak: on the gradual formation of thoughts during speech. *Pedagogy, Culture & Society*, 32(2), 361-373.

Costa, S., & Coles, R. (2019). The self-narrated walk. A user-led method to research people's experiences in urban landscapes. *Landscape research*.

Fernyhough, C. (2013). The voices within: The power of talking to yourself. *New Scientist*, 218(2919), 32-35.

Gallagher, Shaun, and Jonathan Shear, eds. *Models of the Self*. Vol. 5. No. 2. Imprint Academic, 1999.

Latinjak, Alexander T., and Antonis Hatzigeorgiadis, eds. *Self-talk in Sport*. Routledge, 2020.

Morin, Alain, and James Everett. "Inner speech as a mediator of self-awareness, self-consciousness, and self-knowledge: An hypothesis." *New ideas in psychology* 8.3 (1990): 337-356.

Nelson, Thomas W. *AJ Ayer and John Dewey: Two Theories of Knowledge from the Perspective of Education*. Diss. Fresno State College, 1966.

Schweingruber, David, et al. "Voices in and Uses of Internal Conversations." *Social Currents* 10.3 (2023): 286-307.

Skinner, B. F. "A psychological analysis of verbal behavior." *Notes by Ralph F. Hefferline on verbal behavior course given by BF Skinner at Columbia University* (1947).

Stock, Brian. *Augustine's inner dialogue: the philosophical soliloquy in late Antiquity*. Cambridge University Press, 2010.

Von Kleist, Heinrich, and Michael Hamburger. "On the gradual construction of thoughts during speech." *German Life and Letters* 5.1 (1951): 42-46.

Допоміжна література з теми «Філософствувати – значить гуляти непротоптаними шляхами (вигулювати думки)»

Amato, J. *On foot: A history of walking*. NYU Press, 2004.

Baugh, Bruce. *Philosophers' Walks*. Routledge, 2022.

Chen, C., et al. Regular vigorous-intensity physical activity and walking are associated with divergent but not convergent thinking in Japanese young adults. *Brain Sciences* 11.8, 2021: 1046.

Gros, F. *A Philosophy of Walking*. Verso: London, 2014.

Kloubert, T. Hryhoriy Skovoroda as a wandering teacher and searcher for happiness. *On Becoming an Adult Educator – historical and contemporary aspects*. Editor J. Reischmann. Conference September 27-30, 2006. Bamberg, 2006, pp. 141-153.

Leisman, G., A. A. Moustafa, and T. Shafir. Thinking, walking, talking: integratory motor and cognitive brain function. *Frontiers in public health*, 2016: 94.

Murali, S. and B. Händel. Motor restrictions impair divergent thinking during walking and during sitting. *Psychological research*, 2022, pp. 1-14.

Oppezzo, M., and D. L. Schwartz. Give your ideas some legs: the positive effect of walking on creative thinking. *Journal of experimental psychology: learning, memory, and cognition* 40.4, 2014, pp. 1142-1152.

Thoreau, H. *The Writings of Henry David Thoreau: Excursions and Poems*. Vol. 5. Boston, New York: Houghton, Mifflin, 1906.

WHO guidelines on physical activity and sedentary behaviour: at a glance, 2020. Web. Available from <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/337001/9789240014886-eng.pdf>.

Допоміжна література з теми «Філософствувати – значить навчитися дружити (зі своєю головою, з іншими) та любити»

Арістотель. Нікомахова етика. Переклав з давньогрецької Віктор Ставнюк. К.: «Аквілон-Плюс», 2002.

Badhwar, Neera Kapur, ed. *Friendship: A philosophical reader*. Cornell University Press, 1993.

Martin, Adrienne M., ed. *The Routledge handbook of love in philosophy*. New York: Routledge, 2019.

Leaman, Oliver. *Friendship East and West: Philosophical Perspectives*. Routledge, 2014.

Допоміжна література з теми «Fast thinking, fast food, fast love, fast science... або як часувати своє життя, стосунки та відносини із знанням (мудрістю, наукою)?»

Кушнір, В. С. Феноменологічний підхід до природи дарування як дискурс про витоки і сутність права (на матеріалах дискусії між Ж. Дерріда і Ж.-Л. Маріоном). *Міжнародні відносини та міжнародне право в постбіполярній системі* (2023): 180.

Тимченко, В. М. Обмін і дар як соціокультурні явища. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Філософія. Політологія* 4 (2013): 61-64.

Beller, Sieghard, and Andrea Bender. "Theory, the final frontier? A corpus-based analysis of the role of theory in psychological articles." *Frontiers in Psychology* 8 (2017): 951.

Fisher, Richard. *The long view: Why we need to transform how the world sees time*. Hachette UK, 2023.

Park, M., Leahey, E. & Funk, R.J. Papers and patents are becoming less disruptive over time. *Nature* **613**, 138–144 (2023). <https://doi.org/10.1038/s41586-022-05543-x>.

Waldinger, Robert, and Marc Schulz. *The good life: Lessons from the world's longest scientific study of happiness*. Simon and Schuster, 2023.

Допоміжна література з теми «Про пізнання себе та гібридність (становлення-жінкою та становлення-твариною як принципи)»

Дельоз, Жиль. Література і життя. *Humanitarian vision* 5, Num. 1 (2019): 71-75.

Лебединська, Ірина Вадимівна. Ідентичність і культура. Досвід психологічної інтерпретації. (2012).

Слюсар, В. М. Постмодерністський фемінізм про детермінацію самореалізації особистості. *Вісник Харківського національного університету ім. ВН Каразіна* 598 (2003): 153-156.

Татенко, В. О. До питання про соціально-психологічний потенціал суб'єктно-вчинкового підходу. *Психологічні науки: проблеми і здобутки* 4 (2013): 204-225.

Braidotti R. *Nomadic Subjects: Embodiment and Sexual Difference in Contemporary Feminist Theory*. Columbia University Press, 1994.

Braidotti R. *Patterns of Dissonance: A Study of Women in Contemporary Philosophy*. Routledge, 1991.

Braidotti R. *The Posthuman*. Polity, 2013.

Braidotti R., Dolphijn R. *Philosophy After Nature*. Rowman & Littlefield International, 2017.

Butler, Judith. *The psychic life of power: Theories in subjection*. Stanford University Press, 1997.

Wilkins, Eliza Gregory. *"Know Thyself" in Greek and Latin Literature*. George Banta Publishing Company, 1917.

Допоміжна література з теми «Свідомість, її походження та сутність»

Revonsuo, Antti. *Consciousness: The science of subjectivity*. Psychology Press, 2009.

Допоміжна література з теми «Пізнання та освоєння людиною світу. Чому потрібно триангулювати? В чому проблема пізнання в психології?»

De Swaan A. On the Sociogenesis of the Psychoanalytic Situation: For Norbert Elias / A. De Swaan // *Psychoanalysis and Contemporary Thought*. – 1980. – Vol. 3. - P. 381-413.

Gordon C. The unconsciousness of psychoanalysis : Robert Castel's Le psychanalisme : L'ordre psychanalytique et le pouvoir / C. Gordon. - London: LSE Research Online, 1977. - P. 109-127.

Hussein, Ashatu. The use of triangulation in social sciences research: Can qualitative and quantitative methods be combined?. *Journal of comparative social work* 4.1 (2009): 106-117.

Rose N. *Inventing Our Selves: Psychology, Power, and Personhood* / N. Rose. – Cambridge University Press, 1998. – 222 p.

Latour, B. Stengers's Shibboleth: Foreword to Stengers. 1997. URL: <http://www.bruno-latour.fr/sites/default/files/P-70%20Stengers-foreword.pdf>.

Celestino, V. R. R., & Bucher-Maluschke, J. S. N. F. (2018). Research on systemic psychology in Latin America: An integrative review with methods and data triangulation. *Psicologia: Teoria e Pesquisa*, 34, e3443.

Допоміжна література з теми «Соціальна філософія та космополітика. Проблема відчуження»

Johnson, Simon, and Daron Acemoglu. *Power and progress: Our thousand-year struggle over technology and prosperity*. Hachette UK, 2023.

Latour, Bruno. Whose cosmos, which cosmopolitics? Comments on the peace terms of Ulrich Beck. *Common knowledge* 10.3 (2004): 450-462.

Morin, Marie-Eve. Cohabiting in the globalised world: Peter Sloterdijk's global foams and Bruno Latour's cosmopolitics. *Environment and Planning D: Society and Space* 27.1 (2009): 58-72.

Допоміжна література з теми «Метамодерн як культурна логіка сучасності. «Темні сторони» філософії»

Freinacht H. Metamodern View of the Human Being Metamoderna. March 10, 2020. URL: <http://surl.li/mtukw>.

Freinacht H. *Nordic Ideology: A Metamodern Guide to Politics, Book Two (Metamodern Guides 2)*. Metamoderna ApS, 2019. 495 p.

Freinacht H. *The Listening Society: A Metamodern Guide to Politics, Book One (Metamodern Guides 1)*. Metamoderna ApS, 2017. 414 p.

Van den Akker R., Vermeulen T. Periodising the 2000s, or, the Emergence of Metamodernism // *Metamodernism: Historicity, Affect, and Depth After Postmodernism*, London and New York, Rowman & Littlefield. 2017. С. 1-19.

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Під час семінарського заняття студенти беруть участь в обговоренні запропонованих питань. Оцінюється активність у дискусії, вміння формулювати та відстоювати свою позицію.

Семінар 1. Рефлексивність філософії

Завдання

Проаналізувати працю К. Маркса «Роздуми юнака про вибір професії» та замислитися над наступними питаннями:

1. Чому потрібно рефлексувати про вибір професії?
2. Які філософські критерії до вибору професії визначаються в тексті?
3. Чому ваш вибір зупинився на психології?

Література

Маркс, К. Роздуми юнака про вибір професії. К. Маркс і Ф. Енгельс. Повне зібрання творів. 50 тт. Київ, 1983. Т. 44, стор. 10-15. URL: <https://drive.google.com/file/d/1AHFP9cWehuLOzUIIdlytaHGyR37QrIGi5/view?usp=sharing>.

Семінар 2. Що значить бути (не)розумним?

Проаналізувати фрагмент трактату Платона "Держава", який стосується міфу про печеру та замислитися над наступними питаннями:

1. Що значить бути розумним/нерозумним, з точки зору Платону? Спробуємо визначити ці поняття на основі цього фрагменту.
2. Що має на увазі Платон, коли пише про кайданників та вивільнених людей, тіні та Сонце?
3. Чому Платон використовує мову метафор та аналогій у своєму філософствванні?

Література

Платон. Держава. Київ: Основи, 2000, стор. 209-211. (Фрагмент міфу про печеру). URL: <https://docs.google.com/document/d/10FKllyjc1J73E5MJ9GPuDfNTxdQW3mow818FmoPCcks/edit?usp=sharing>.

Семінар 3. Усвідомлення у Лалли

Завдання

Проаналізувати пояснення та фрагменти творів кашмірської філософіні Лалли та замислитися над наступними питаннями:

1. В чому сутність поняття усвідомлення у Лалли?
2. Яку роль відіграє тілесні образи, взагалі, тіло, у Лалли?
3. Чи є щось подібне або різне в філософствванні Платона та Лалли?
4. Чому Лалла звертається до релігійних ідей в своєму філософствванні?

Література

Пояснення та фрагменти творів кашмірської філософіні Лалли. URL: <https://docs.google.com/document/d/1Ei-eDfgy2vDO9Rww4upWoU1OiLGWWRyn/edit?usp=sharing&oid=102230416903530078227&rtrof=true&sd=true>.

Buxton, R., L. Whiting. The Philosopher Queens: The lives and legacies of philosophy's unsung women. Unbound Publishing, 2020.

Kuszevska, A. Lal Ded: Kashmiri rebel saint-poetess and her legacy. *Pakistan Vision*, 2015, 16.1, pp. 1-9.

Lallā-vākyāni: Or, The Wise Sayings of Lal Dēd, a Mystic Poetess of Ancient Kashmīr. Edited With Translation by Sir George Grierson and Lionel D. Barnett. London: Published by the Royal Asiatic Society, 1920.

Toshkhani, S. S. Lal Ded and Her Spiritual Journey. *Himalayan and Central Asian Studies*, 2007, 11.2, pp. 4-34.

Лалла. Обнаженная песня. Стихи и песни святой из Кашмира. Перевод с кашмирского. ИГ Весь, 2011.

Семинар 4. Філософське вчення про буття

Завдання

Проаналізувати фрагменти творів Імануїла Канта та Йоганна Фіхте та замислитися над наступними питаннями:

1. Як можна не помітити свого буття? Чому відбувається забуття свого буття? Що заважає відкриттю себе?

2. Що таке філософське повноліття?

Література

Кант, І. Відповідь на питання: що таке просвітництво. URL: <https://docplayer.net/45242020-Imanuyil-kant-vidpovid-na-pitannya-shcho-take-prosvitnictvo.html>.

Фіхте, Й. Про призначення людини (фрагменти). URL: <https://docs.google.com/document/d/1XOJjKbUyTNnaXeHYxqtW6on3sZfYDxlq/edit?usp=sharing&oid=102230416903530078227&rtpof=true&sd=true>.

Семинар 5. Проблема людини у філософії

Завдання

Проаналізувати фрагменти твору Сімони де Бовуар «Друга стаття» та замислитися над наступними питаннями:

1. Які характеристики визначають Іншого? Як ставляться до Іншого?

2. Чому фігура Іншого взагалі виникає? Чи передбачає виявлення себе також й створення фігури Іншого?

Література

Передмова до семінару. Зустріч із Сімоною де Бовуар. URL: https://drive.google.com/file/d/1V3R1wCzXAJrVW_iOwYNIXDdB7uI4S-2P/view?usp=sharing.

Бовуар де С. Друга стаття. В двох томах. Том 1. Переклад з французької. Основи, 1994, стор. 25-32.

Семинар 6. Свідомість, її походження та сутність

Завдання

Проаналізувати мисленнєвий експеримент:

Дерек Парфіт пише:

«Припустимо, що жінка у віці дев'яноста років, одна із небагатьох заслужених володарок Нобелівської премії миру, зізнається, що у віці двадцяти років у п'яній бійці вона поранила поліцейського.

Чи заслуговує покарання ця жінка?»

Якщо особистість визначається фізичною однорідністю, то жінка не заслуговує на покарання, оскільки до дев'яносторічного віку всі клітини в його мозку чи тілі не є такими, якими вони були у двадцятирічному віці. Чи можна було б такий принцип застосовувати, якби вона вчинила злочин у п'ятдесят чи сімдесят років? (Чи може зменшуватися суворість покарання зі збільшенням часу між вчиненням злочину і покаранням?).

Якщо особистість визначається психологічною безперервністю, незалежною від мозку та тіла, то, можливо, ця жінка дійсно заслуговує на те, щоб її покарати. Вона пам'ятає про скоєння злочину, тож існує безперервність у цьому відношенні. Тому якщо ми не можемо згадати (чи забули) якійсь власний вчинок, то ми не можемо нести за це відповідальність?

А якщо психологічна безперервність стосується не пам'яті, а переконань, бажань тощо? Цілком ймовірно, що в дев'яносто у нас не буде тих самих переконань і бажань, які були у двадцять років. Дійсно, ця жінка стала лауреатом премії миру - напевно, вона більше не виступає за напади на поліцейських. Тож вона не заслуговує на покарання? (Але якщо ви завтра не є тими, якими були сьогодні, тоді вам ймовірно буде байдуже те, якими ви станете завтра?).

Відповідь обґрунтуйте власними міркуваннями та релевантними посиланнями на філософські тексти, поняття, з якими ви вже познайомилися, а також наведіть приклади для підтримки вашої позиції.

Література

Tittle, Peg. *What if...: Collected thought experiments in philosophy*. Routledge, 2016, p. 145-146.

Семінар 7. Пізнання та освоєння людиною світу

Завдання

Проаналізувати пояснення та фрагменти статті Бруно Латура та замислитися над наступними питаннями:

1. Що таке критика? Чому сучасна гуманітарна наука межує з конспірологією?
2. Як вийти за межі конспірологічних наукових пояснень?

Література

Пояснення до семінару. URL: <https://docs.google.com/document/d/12HT71BwH0ZckSR8TlQkFk9uGf3YUue9Q/edit?usp=sharing&oid=102230416903530078227&rtfpof=true&sd=true>.

Latour B. Why has critique run out of steam? From matters of fact to matters of concern // *Critical inquiry*. 2004. №. 30. № 2. С. 225-248.

Семінар 8. Соціальна філософія та філософія історії. Історичність людського буття

Завдання

Проаналізувати мисленневий експеримент:

Джоель Файнберг пише:

«Уявіть собі людину (назвемо її «Л»), яка, насамперед, позбавлена інтелектуальної цікавості. Вона не має бажання здобувати будь-які знання заради них самих, і тому абсолютно байдужа до питань науки, математики та філософії. Далі уявіть, що краса

природи не вражає Л: він/вона не дивується осіннім листям, засніженими горами та схвильованими океанами. Довгі прогулянки селом весняними ранками та катання на лижах взимку - для нього це все нудьга. Крім того, припустимо, що Л не може знайти нічого цікавого в мистецтві. Романи безтолкові, поезія - біль, картини – дурниці, а музика - просто шум. Припустимо, що Л не має інтересу до того, щоб бути ані учасником, ані глядачем бейсболу, футболу, тенісу чи будь-якого іншого виду спорту. Плавання для нього - болісна водна форма фізпідготовки, сонце - лише причина сонячних опіків. Танці - це ідіотизм, розмова - марна трата часу, інша стаття - неприваблива таємниця. Політика - це обман, релігія - просто забобони; і нещастя мільйонів пригнічених людських істот його/її не турбує і не хвилює. Припустимо, нарешті, що у Л немає таланту в будь-якому виду ремесла, промисловості чи торгівлі, і він не шкодує про цей факт.

Що тоді цікавить Л? Він/вона повинен/повинна чогось бажати. Безумовно, так воно і є. У Л величезна пристрасть, інтерес до власного щастя. Єдине виняткове бажання її/його життя - бути щасливим».

Чи можемо ми бути щасливими лише тоді, коли не бажаємо нічого іншого, крім власного щастя? Чи може Л буде нещасливим/нещасливою усе життя через те, що як це не парадоксально, його/її єдине бажання - щастя? Що буде в тому випадку якщо, припустимо, Л цікавиться знаннями, природи, мистецтва, спорту тощо - але тільки тому, що ці всі речі роблять його/її щасливим/щасливою? Чи можна бути щасливим, бажаючи тільки досягнути власного щастя? Відповідь обґрунтуйте власними міркуваннями та релевантними посиланнями на філософські тексти, поняття, з якими ви вже познайомилися, а також наведіть приклади для підтримки вашої позиції.

Література

Tittle, Peg. *What if...: Collected thought experiments in philosophy*. Routledge, 2016, p. 110.

Альтернативне завдання

Подивитися та «законспектувати» фільм «Fight Club» (реж. Девід Фінчер, 1999), тобто, створювати для себе нотатки під час перегляду, робити, можливо, скріншоти, записувати на диктофончик думки.

Дивимося цей фільм через призму поняття про 4 форми відчуження при капіталізмі, які зазначив Маркс.

1. Підмічаємо роботу з тілом в цьому фільмі. Ми вже фіксували кайданників у Платона, тілесні перетворення Лалли, повторення в контексті суб'єкції. Чому так важливо чоловікам-робітникам бити себе? Самовідчуження? Див. [луддизм](#).
2. Відчуження від інших? Відносини між головним героєм та Тайлером Дерденом, Марлою, учасниками Бійцівського Клубу, менеджерами в капіталістичній фірмі – це посилення відчуження чи боротьба з відчуженням?
3. Відчуження від родової сутності? Вся матеріальна-духовна культура людства є ворожою чи щось присвоюється? Чому «самовдосконалення - це онанізм»?.
4. Відчуження від природи? Як ставляться головні герої до природи? Голубі, танкери з нафтою? Чи є учасників клубу своя утопія, пов'язана з природою?

Читаємо Маркса, щоб зрозуміти питання та фільм! Див. [тут](#).

Семінар 9. Духовна життєдіяльність суспільства. Філософія культури

Завдання

Проаналізувати пояснення та фрагменти статті Люс Ірігарей та замислитися над наступними питаннями:

Література

Пояснення до семінару та переклад статті Люс Ірігарей. URL: https://docs.google.com/document/d/1GakwwbYmW30ExW348M_nvrITY1GT6ejg/edit?usp=sharing&oid=102230416903530078227&rtpof=true&sd=true.

Irigaray, L. "What the vegetal world says to us." *The Language of Plants: Science, Philosophy, Literature*. Eds. Monica Gagliano, John C. Ryan, and Patrícia Vieira. London, Minneapolis : University of Minnesota Press, 2017, pp. 126-135.

Додатки

Додаток 1.1

Приклад оформлення есе

В колонтитулі вказати ПІБ та стор.

Прізвище студента Іванов І. І. 1

Прізвище студента Іванов І. І.

Прізвище викладача Ільїн І. В.

Тема есе «Аналіз статті Сари Моуер «Why Feminism Is On the March in Fashion»

29.03.2019

Сара Моуер у статті «Чому фемінізм марширує в моді» (2014) пов'язує сучасну моду з ідеєю фемінізму. Свобода самовираження жінки, на її думку, знаходить своє втілення в моді.

Мета цього есе полягає аналізі та критиці головних положень статті Моуер.

Моуер ототожнює естетичну свободу самовираження в моді і фемінізм, хоча при цьому вказуючи на політичний характер фемінізму. Характерним прикладом такого ототожнення є «вуличний протест», організований будинком моди Карла Лагерфельда «Chanel», в якому моделі представили театралізовану версію політичної демонстрації в дусі 1960-х рр. З цього прикладу Моуер, мабуть, і взяла ідею для своєї статті та її назви. Тобто, фемінізм в даному контексті - це театралізована боротьба жінок за свої права. У той же час, Моуер звертається до прикладу актриси Емми Уотсон, яка, будучи феміністкою, виступала на засіданні ООН «проти порушення прав дівчат та жінок у світі» (Mower). Виходячи з даного прикладу, стає зрозуміло, що фемінізм передбачає реальну боротьбу жінок проти

пригнічення, а не тільки розігрування цієї боротьби. Отже, ідеї Моуер щодо фемінізму суперечать одна одній.

Згідно думки Моуер, ідея фемінізму полягає в свободі жінки вибрати собі одяг, носити все, що завгодно, але при цьому згадуються «деякі країни в світі», в яких театралізовані феміністські демонстрації можуть бути заборонені. Авторка вважає, що свобода, за яку борються феміністки, полягає в тому, що «ніхто з нас більше не хоче одягатися, як усі», та «що жінки повинні одягатися саме так, як вони забажають». При цьому

В колоннитулі вказати ПІБ та стор.

Прізвище студента Іванов І. І. 2

в кінці статті вона стверджує, що в деяких країнах такі прояви естетичного фемінізму будуть заборонені. Естетичний фемінізм Моуер нічого не може вдіяти з політичним насильством. У той же час реальний фемінізм Уотсон якраз спрямований на реальну політичну боротьбу, без якої не може бути естетичного фемінізму.

Підводячи підсумки можна сказати, що ідеї фемінізму в статті Моуер є суперечливими. Вона змішує два види фемінізму – естетичний і політичний. Естетичний фемінізм є наслідком політичного фемінізму, оскільки без забезпечення мінімальних прав і свобод, про які згадала Уотсон, неможливо здійснення права на свободу вибору одягу.

На окремій сторінці вказати список цитованих джерел

Список цитованих джерел

Mower, Sara. "Why Feminism Is On the March in Fashion." *Vogue*, 30 Sep. 2014, vogue.com/article/feminism-march-fashion-chanel-spring-2015. Accessed 20 Feb 2018.

Додаток 1.2

ПРИКЛАД ЕКЗАМЕНАЦІЙНОГО БІЛЕТУ Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Факультет психології

Спеціальність психологія

Семестр IV-й

Форма навчання денна/заочна

Рівень вищої освіти (освітньо-кваліфікаційний рівень): бакалавр

Навчальна дисципліна: Філософія

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ (ЗАВДАННЯ) № 12

1. Як розмова з собою впливає на моральне та інтелектуальне самостановлення? (14 б.).
2. В чому сенс часування в особистих відносинах? Як бути вдячним, але без залежності від дару? (13 б.).
3. Що означає термін «становлення-твариною» у контексті гібридності? (13 б.).

Затверджено на засіданні кафедри _____
 протокол № _____ від “ _____ ” _____ 20 ____ р.

Завідувач кафедри _____ (ініціали, прізвище)
 підпис

Екзаменатор _____ (ініціали, прізвище)
 підпис

Критерії оцінювання

Екзаменаційний білет складається з трьох питань, кожне оцінюється за наступною системою балів:

12-13 балів	студент продемонстрував глибоке знання змісту екзаменаційного питання, провів глибокий філософський аналіз означеної проблеми; глибоко і всебічно висвітлені знання основних положень філософських першоджерел та рекомендованої літератури; відповідь повністю репрезентує певну філософську проблему; відповідь побудована лаконічно, чітко, логічно та послідовно з формулюванням власних висновків; відповідь містить співставлення різних підходів до вирішення певної проблеми, критичний їх аналіз; відповідь написана грамотно та демонструє високий рівень засвоєння навчального матеріалу
9-11 балів	студент продемонстрував знання змісту екзаменаційного питання, аргументовано виклав означену проблему; відповідь в цілому репрезентує певну філософську проблему; здійснено аналіз різних точок зору щодо означеної проблематики; відповідь побудована лаконічно та послідовно, проте допущені певні неточності та похибки у логіці викладу матеріалу, власні висновки не обґрунтовані; відповідь містить співставлення різних підходів до вирішення певної проблеми без власного аналізу
6-8 балів	студент продемонстрував певне знання змісту екзаменаційного питання, виклавши основні положення означеної проблеми; висвітлені знання є фрагментарними; аналіз різних точок зору щодо означеної проблематики відсутній; відповідь є недостатньо послідовною, та логічною; власні висновки відсутні
4-5 балів	студент продемонстрував уявлення з екзаменаційного питання; відсутній аналіз означеної проблематики; відповідь є фрагментарною, висновки і узагальнення відсутні, або не відповідають змісту питання
1-3 бала	відповідь часткова; відсутній аналіз означеної проблематики; висновки відсутні або не відповідні.
0 балів	відповідь відсутня, або не відповідає змісту питання

Додаток 1.3

Питання для іспиту

1. Якій практиці навчає філософія? Чому? Який сенс цієї практики?
2. Як розмова з собою впливає на моральне та інтелектуальне самостановлення?
3. Які основні критики ідеї розмови з собою з'явилися у ХХ столітті?
4. Як внутрішній діалог сприяє соціалізації особистості?

5. Що означає вислів «філософствувати – значить гуляти непротоптаними шляхами»?
6. Як філософія пов'язана з ходьбою та фізичною активністю?
7. Як Сімона де Бовуар описує роль ходьби у здобутті свободи для жінок?
8. Як Аристотель визначає дружбу в контексті філософствування?
9. Що означає «філіювати софію (мудрість)» згідно з Аристотелем?
10. Які є три види дружби за Аристотелем і як вони пов'язані з філософією?
11. Як Мішель Булус Вокер описує кохання у філософському контексті?
12. Що таке «fast thinking» й як воно впливає на процеси пізнання?
13. Які ризики пов'язані з короткостроковим мисленням у сучасному суспільстві?
14. Як часування життя впливає на взаємини та взаємовідносини зі знанням?
15. В чому сенс часування в контексті творчості?
16. В чому сенс часування в особистих відносинах? Як бути вдячним, але без залежності від дару?
17. Що таке тріангуляція і чому вона важлива у філософії та науці?
18. Які основні філософські концепції свідомості ви знаєте?
19. Яка роль інтуїції в структурі свідомості?
20. У чому полягає проблема свідомості в історії філософії?
21. Як розуміється становлення-жінкою в філософії Дельоза та Гваттарі?
22. Що означає термін «становлення-твариною» у контексті гібридності?
23. Як Розі Брайдотті ставить під сумнів ідеал гуманістичної «людини»?
24. Як людська ідентичність розглядається з точки зору «перформативності» за Джудіт Батлер?
25. У чому полягає зв'язок між філософією та психологією у культурно-історичному контексті?
26. Як психофізіологічна проблема впливає на сучасну філософію та психологію?
27. Які методи емпіричного та теоретичного рівня досліджень використовуються у філософії та психології?
28. Як космополітика розширює поняття «суспільство» у сучасній філософії?
29. У чому полягає проблема відчуження у соціальній філософії?
30. Як штучний інтелект змінює розуміння часу у метамодернізмі?
31. Що таке метамодерн і які його основні характеристики?
32. Як метамодерн коливається між іронією та ентузіазмом?
33. Яка роль постіронії у метамодернізмі?
34. Як проблема екологічної кризи пов'язана з капіталістично організованим соціальним часом?
35. У чому полягає значення «темних сторін» філософії у сучасному світі?
36. Як співіснування безліч часів одночасно відображається у культурній логіці метамодерну?
37. У чому полягає різниця між індивідуальністю та дивідуальністю, згідно з Дельозом?
38. Як ідеї Бруно Латура про гібридність форм буття змінюють наші уявлення про суспільство та природу?
39. Як метамодерн переосмислює ідеї постмодернізму?
40. У чому полягає зв'язок між екологічною кризою та метамодернізмом?